

Aliance a regionální bezpečnostní instituce

Úvod do problematiky

Proč studovat aliance?

- Jeden ze základních fenoménů mezinárodní politiky a jedním z klíčových termínů mezinárodních vztahů.
- Představovaly tradičně významný prvek zahraničních a bezpečnostních politik jednotlivých států = jeden z nejcennějších nástrojů prosazování zájmů státu navenek.
- Významný faktor ovlivňující vypuknutí, šíření a výsledky ozbrojených konfliktů mezi státy.

Bezpečnostní partnerství (alignment)

- Aliancemi se obvykle rozumí formální sdružení vznikající za účelem posílení bezpečnosti nebo získání převahy nad nepřátelskými státy.
- Jde jen o podmnožinu bezpečnostních partnerství (alignments) – obsahově širší pojem, jenž v sobě zahrnuje nejrůznější formy bezpečnostní spolupráce.
- Můžeme jej definovat jako soubor vzájemných očekávání mezi dvěma a více státy, že si navzájem pomohou v případě sporů či válek s určitými jinými státy či nestátními aktéry.
- Bezpečnostní partnerství vždy zahrnuje partnerství s „někým“ a současně proti „někomu“ identifikuje tedy potenciální protivníky stejně jako přátele.

Koalice

- Ve srovnání s aliancemi většina autorů zdůrazňuje kratší dobu jejich trvání a absenci institucionalizace vzájemné spolupráce.
- Koalici lze charakterizovat jako formální či neformální, neinstitutionalizovanou, ad hoc spolupráci v bezpečnostní oblasti mezi dvěma a více státy, která vzniká jako odpověď na určitou situaci s cílem realizace určitého specifického úkolu.
- Závazek je neinstitutionalizovaný a vzniká ad hoc = může proto dojít k vytvoření koalice mezi státy s dlouhodobě nepřátelskými vztahy.
- Většina vytvořených koalic slouží k dosažení určitých vojenských cílů a koalice má obvykle ofenzivní charakter. Může ale vzniknout i koalice se spíše defenzivními cíly – např. peacekeepingové operace nebo pomoc při živelných katastrofách.

Entente

(diplomatické porozumění)

- Nejde zde o explicitní příslib podpory partnerovi jako je tomu v případě aliancí.
- Jedná se o implicitní očekávání podpory založené na vyřešení stávajících konfliktů mezi partnery konkrétní entente.
- Na rozdíl od pouhého snížení napětí (détente), přestávající být konkrétní státy protivníky.
- Nejvýznamnější příklad představuje tzv. Srdečná dohoda (Entente cordiale) z roku 1904 mezi Velkou Británií a Francií.

Ruský plakát z roku 1914 propagující Trojdohodu

Definice aliancí

- Mezi odborníky nepanuje shoda na přesné definici pojmu aliance.
- Studie S. Bergsmanna z poloviny 90. let našla 35 rozdílných definic tohoto pojmu.
- S jednou z prvních koncepčních definicí pojmu aliance přišel již zmíněný G. Liska. Z jeho textu je zřejmé, že alianci chápe jako formální sdružení dvou či více států proti hrozbě ze strany třetího, mocnějšího státu. Aliance jsou tak v zásadě jen formalizacemi bezpečnostních partnerství (alignments).
- Také S. Walt chápe o mnoho let později aliance a bezpečnostní partnerství jako synonyma = definuje alianci jako formální či neformální uspořádání bezpečnostní spolupráce mezi dvěma či více suverénními státy.
- Jiný přístup zaujímá již zmíněný S. Bergsmann, jenž se snaží aliance definovat na základě stanovení jejich základních prvků.
- Kaija Oest upozorňuje, že jednotliví autoři se obvykle snaží o úzkou či naopak širokou definici aliance. V případě úzce vymezených aliancí je důraz kladen na jejich explicitní charakter a na použití ozbrojené síly, přičemž objektem působení jsou státy mimo alianci. V případě široce vymezených aliancí je připouštěn i implicitní charakter, jde v nich o bezpečnostní spolupráci a objekt působení není stanoven.

Klasifikace aliancí

- Jednotlivé aliance se mohou od sebe odlišovat v řadě různých charakteristik.
- Dlouhodobé snahy vytvořit výstižnou klasifikaci aliancí (např. Morgenthau 1954, Holsti 1967, Fedder 1968, Russett 1971 či Snyder 1997).
- Typologie E. Feddera (1968) rozlišuje aliance dle sedmi základních charakteristik:
 - 1) Počet členů;
 - 2) Geografické vymezení;
 - 3) Doba trvání;
 - 4) Relativní distribuce moci mezi členskými státy;
 - 5) Aktivní či pasivní zaměření aliance;
 - 6) Jednostranná či vzájemná podoba dohodnutých závazků;
 - 7) Bezpečnostní mechanismus;
- K velmi podobným charakteristikám dochází také G. Snyder (1997).

Počet členů aliance

- Je třeba, aby aliance měla nejméně 2 členy.
- Historicky byly obvyklé právě dvoustranné aliance, naopak aliance s velkým počtem členů jsou mnohem častější teprve ve 20. století.
- Snyder hovoří také o **jednostranných aliancích** = případ, kdy se jeden stát zaváže k obraně jiného státu(ů), ten však žádný závazek tohoto typu neučiní.
- Příbuzným fenoménem, nicméně méně specifickým a závazným, je široká jednostranná deklarace či vyhlášená „doktrína“, v níž se jeden silný stát zaváže k obraně všech ostatních států či všech států v regionu proti určité hrozbě

Relativní distribuce moci mezi členy aliance

- Rovné a nerovné aliance.
- Rovné (symetrické) aliance = mezi státy přibližně stejně silnými, se symetrickými závazky a očekáváními podpory.
- Nerovné (asymetrické) aliance = mezi silnými a slabými státy, jsou obecně charakterizované asymetrickými očekáváními a často i povinnostmi.
- Platí, že silný stát obvykle dominuje nerovným aliancím, které pak často využívá jako nástroje prosazování svého vlivu či kontroly.

Účel vzniku aliancí

- Základní dělení je mezi útočnými a obrannými aliancemi.
- Časté však je, že aliance mají současně útočné i obranné cíle.
- Zejména v rámci kategorie obranných aliancí můžeme rozlišit několik různých motivů jejich vzniku.
 - a) zajištění bezpečnosti před vnější hrozbou;
 - b) zvýšení vnitřní bezpečnosti a domácí politické stability;
 - c) kontrola spojence;
 - d) vyloučení možnosti druhého státu vstoupit do nějakého jiného spojeneckého svazku;
- Specifickým případem jsou formální uspořádání neobsahující příslib aktivní vojenské pomoci (např. smlouvy o neutralitě či dohody o neútočení).

Casus foederis a z toho plynoucích rozsah smluvních závazků

- Určení, kdo je protivník aliance, jaké činy protivníka aktivují ustanovení alianční smlouvy a jaká odpověď je v takovém případě vyžadována.
- Dříve byla v aliancích obvyklá explicitní definice protivníka, avšak zejména po roce 1945 tomu tak často nebývá.
- Obvyklým činem protivníka aktivujícím závazky aliančních členů bývá útok na členský stát aliance.
- Závazky členských států se mohou pohybovat od pouhé společné konzultace po konkrétní nasazení ozbrojených sil

Délka trvání aliance

- Většina aliancí tuto dobu specifikuje.
- Ve 20. století trend prodlužování délky trvání fungování aliancí.
- Naopak méně formalizované dohody obvykle nespecifikují délku trvání.
- Ad hoc dočasná uspořádání vznikající za specifickým účelem a s předpokladem, že naplněním tohoto účelu dojde k jejich rozpuštění.
- Koalice = vznikají během války s cílem obrany proti agresorovi (jde tedy o uspořádání s okamžitým účelem).